

20° SAMOTE – pogled nazaj na našo skupino¹

*This is the strangest life
I've ever known*

(Jim Morrison: Waiting for the Sun)²

Prazgodovina – gledana skozi sedanje stanje stvari

Preden smo bili »skupina vzgojiteljev«, smo bili del širše skupine, ki se je shajala enkrat tedensko za eno popoldne (včasih smo mu priključili še večer). Ta skupina zunaj sebe ni imela (pravzaprav še vedno nima) jasno določenih ciljev; nastala je v glavnem iz potrebe »nekaj početi« **skupaj** v nasprotju z **narazen**, razdeljeno. Posledica tega je bila, da so se našli v skupini ljudje, katerih usmeritve so se precej razlikovale. Vprašanje je (še vedno), v kolikšni meri ta različnost pozitivno deluje na interakcijo znotraj skupine, v kolikšni meri pa jo zavira. Problemi, ki so se pojavili že na začetku – vzgojiteljsko delo ožje skupine jih je v glavnem zaostriilo in jim dalo tudi nove formulacije, zlasti konkretne in teoretične opredelitve do namena našega vzgojiteljskega in terapevtskega dela – so približno naslednji:

1. Komunikacija: jasno je, da so razlike v gledanjih koristne za interakcijo do točke, kjer so konflikti še vedno na ravni različnih

1 Prispevek je izšel 1. 1976 v 12. št. Časopisa za kritiko znanosti, domišljijo in novo antropologijo.

2 20 degrees of solitude: Hunter R., J. Garcia, Ph. Lesh: Mountains of the Moon (Grateful Dead): Živimo na luninih planinah. Can't you feel it now that spring has come that it's time to live in the scattered sun (isto).

mnenj o določeni stvari. Ovira postanejo takrat, ko se komunikacija blokira. Vzroki. Vzroki (sistematično neobdelani, zlasti naslednji) so:

- 1.1 razlika v kodih: zelo subjektivni terminološki sistemi; vsak »oddaja na svojem kanalu«, sogovornik njegovega sporočila ne sprejema, oziroma ga dojema kot prazno;
 - 1.2 nezaupanje do nekaterih načinov komuniciranja, npr. do verbalnega izražanja; t. i. »ideologija čutenja«: (vse več ali manj) je treba čutiti, občutke je zelo težko (ali nemogoče) ustrezno izraziti z besedami; ob zelo neizdelanih sistemih neverbalne komunikacije je to za sporazumevanje močna zavora;
 - 1.3 visoka stopnja bodisi tolerantnosti bodisi netolerantnosti (po navadi se pojavlja v zvezi s tem, kar je povedano pod 1.1: obe skrajnosti imata podobne posledice: visoka stopnja tolerantnosti pomeni, da sprejemnik sprejme celotno sporočilo – seveda na svoj način – in pričakuje, da bo njegovo sporočilo sprejeto prav tako. Posledica je tako kot pod 1.1 oddajanje na dveh kanalih, sogovornika se ne navezujeta drug na drugega, »feedbacka« ni. Pri visoki stopnji netolerantnosti je »feedback« popolnoma negativen (sprejemnik sporočilo zavrača) – v obeh primerih sporočilo obvisi v praznem;
 - 1.4 tudi sama zavest o zavori komunikacije je lahko v nekaterih primerih dodatna drugostopenjska zavora (kot Knets pri Laingu), npr. v primeru, ko nekdo misli, da obstajajo problemi bolj na osebni, ne pa na medosebni ravni.
2. Idejna nestrinjanja o vprašanjih, kot so:
- 2.1 odnos do stvarnosti zunaj skupine – skupina sama je bila dolgo usmerjena izrazito navznoter, zato so se tovrstna nasprotja zaostрила prav ob delu z otroki. Tu ne gre za pozitiven oziroma negativen odnos do tovrstne usmeritve navzven, ampak predvsem za nestrinjanje o ciljih (name-nih) takšne orientacije, pa naši vlogi pri delu in o metodah, ne nazadnje pa tudi o naravi problema, s katerim se ukvarjamo (od tod različna mnenja o socialnih razsežnos-tih našega početja);
 - 2.2 pojmovanje demokracije v skupini: kolikšen del dejavnosti skupine mora biti spontane, improvizirane; v kakšnih

- situacijah skupina potrebuje vodstvo (»liderja«) in kakšna naj bo v posameznih primerih njegova vloga.
- 2.3 paranoja (v raznih variantah): kolikšna mora biti odprtost skupine (v svoji racionalnejši varianti je paranoja podtočka točke 2).
- 2.4 »ljubezen«: ta problem skoraj povsem izhaja iz iluzornosti. V umetnih situacijah, ki so v bistvu igre, a niso reflektirane kot take in tako izstop iz njih ni mogoč, se pojavljajo »izbruhi« pozitivnih čustev med člani skupine; ta »pozitivna čustva« zameglijo ostali del doživljanja, mišljenje pa v celoti. To ima za posledico, da tudi ta del doživljanja ni reflektiran – izgubi se v iluziji univerzalne ljubezni.
3. Orientacija »in ludo«, ³ ki zaradi pomanjkanja »de-in-ludo« elementa konča v iluziji (zlasti iluziji o dosežkih). Ta problem navajam na koncu, vendar je v precejšnji meri hierarhično nad ostalimi (ostali nekoliko izhajajo iz njega). Večina skupinskih aktivnosti so po svojih osnovnih značilnostih igre ⁴ z določenimi pravili. Ob pomanjkanju refleksije igre kot igre in izstopa iz nje (de-in-ludo) se pojavi precenjevanje njenih učinkov. Šele refleksija in izstop iz igre igro zares omogočata. Omogočata pa tudi – kar je še pomembnejše – ustrezno uporabo izkušnje iz igre izven nje same.

Iz na začetku povedanega sledi, da so nekatere slabosti takšne skupine istočasno lahko njene dobre strani, pač odvisno od tega, v kolikšni meri in na kakšen način se pojavljajo. Glavne pozitivne lastnosti bi bile:

- zelo velika stopnja odprtosti – skupina je zelo odprta za nova korenita gledanja in za ljudi, ki so njeni nosilci, hkrati pa je ravno zaradi razlik znotraj nje dokaj kritična;

3 »in ludo« = v igri; iz istega korena pride tudi beseda iluzija; de-in-ludo pomeni torej izstop iz igre ali pa tudi deiluzijo. Vsi ti štirje pojmi so med sabo tesno in na različne načine povezani. To bi bilo koristno obdelati čisto na konkretnem primeru naše skupine. Širšo etimologijo in razlago je moč najti v študiji D. Pirjevca k Balzacovim Izgubljenim iluzijam (v zbirki 100 romanov).

4 Osnovni element definicije igre so pravila. Glede na različne vrste pravil so vrste iger različne. Več o tem piše Jamnik: Teorija iger (zbirka Sigma).

- iz odprtosti sledi, da so tudi konfrontacije odprte in ostre, da ne potekajo v »rokavicah«, (problemov je navedena cela vrsta, pozitivna stran pa ena sama, in to glavna: problematika je pač bolj razčlenjena – iz osnovne pozitivne lastnosti bi se dalo izpeljati še celo vrsto drugih).

Skupina se je kmalu po svojem nastanku usmerila na področje, ki ga lahko prištejemo k široko (moderno) pojmovani skupinski terapiji: poskusi s tehnikami za povečanje kreativnosti (brainstorming), potem vaje za bolj zdrave odnose v skupini, kot so sicer znani v skupinah, ki so bolj formalne (takšne – in takšni odnosi so v družbi najpogostnejši); 24 ur trajajoč encounter z zelo strogimi pravili (ves čas nič jesti, piti, kaditi, spati, biti v istem prostoru; prvih 12 ur nič govoriti). Rezultati pa so bili vsekakor bolj zanimivi, vendar k njim navadno nismo pristopali analitično, ampak smo jim pustili, da so se uveljavili v življenju skupine. Glede na trenutno stanje stvari je mogoče reči, da verjetno malo več analitičnega pristopa ne bi škodilo. Prav zato, ker je bila skupina v začetku usmerjena izrazito navznoter, so se pojavljale težave (sicer nekoliko različne) po razširitvi dejavnosti tudi na druge nivoje. Načrt za terapevtsko kolonijo je bila dobrodošla priložnost. Ta projekt nam je omogočil zlasti naslednje :

1. preizkus naših sposobnosti za delo z ljudmi na način, ki ga nismo vajeni;
2. preizkušanje uspešnosti tega, kar smo počeli med seboj;
3. vključitev v alternativno obliko vzgojnega procesa, iz katerega imamo vsi po vrsti dosti negativnih izkušenj – torej novatorstvo in spreminjanje obstoječega.

Naša šesterica se je začela shajati z Bernardom in Mirjano. Prva stvar, ki nam je postala jasna, je bila ta, da je njima bolj jasno kot nam. Bili smo prvi pri nas, ki smo se spustili v takšen poskus – s tega stališča je to bil! Konkretnih podrobnosti nismo mogli predvidevati. Načelne stvari smo ob odsotnosti konkretnih predstav pač dokaj lahko uskladili. Zanimivo je bilo tudi videti, kako se je naša skupina povsem samodejno odzivala na nove ljudi: postavila se je v nekakšen »položaj previdnosti« in tako delovala na tiste, ki je niso prej poznali, kot nekaj zelo enotnega. Verjetno je zaradi tega pozneje Mirjana temeljito spremenila svoje mnenje, če pravi, da na Rakitni »tudi mi nismo delovali kot skupina«. To je po eni strani izraz presenečenja

nad enotnim nastopanjem naše skupine v začetku, po drugi strani pa opravičilo za to, da se je ves čas počutila zunaj skupine in da je tudi mi nismo dojemali kot nam enake; če skupine ni, je pač to dober razlog za to, da nisi njen del!

Menim, da smo bili skupina z vsemi bistvenimi značilnostmi skupine pred Rakitno, na Rakitni in smo tudi še zdaj, kljub vsem problemom (ne nazadnje objektivnim: še vedno nimamo primerne prostora, kjer bi se lahko shajali in se ukvarjali s stvarmi, ki jih imamo v načrtu). Ta – prvi – del priprav je bil bolj teoretičen, razen takrat, ko smo se srečali z otroki, s katerimi naj bi delali v koloniji. Takrat se je še najbolj jasno zastavilo vprašanje: glede na naš (terapevtski) namen – kaj početi?

Deloma je na to vprašanje odgovoril del treninga, ki sta ga vodila John in Hans (dva Holandca, strokovnjaka za delo s skupinami in še kaj). Seznanili smo se z osnovami »gestalt« terapije, z nekaterimi izhodišči za delo z zaostalimi in motenimi otroki. Razen tega smo se seznanili tudi praktično, ne le teoretično, tudi s situacijsko dramo, psihodramo, pa še s čim. Med drugim je bila to zelo intenzivna izkušnja skupinskega dela, škoda, da zaradi omejenih možnosti ni mogla biti še bolj intenzivna. Mimogrede naj omenim: John in Hans sta delala zastonj, samo potne stroške sta dobila povrnjene, živela sta v glavnem na naš račun, Hans pa je bil tedaj sploh že drugič pri nas.

Rakitna

Na drugi del zapisanega vprašanja smo si morali odgovoriti v glavnem sami na kraju samem. Ta izkušnja je po intenzivnosti še precej presegla prejšnje. Spet nekaj problemov, s katerimi smo si dajali opravka tako posamezniki kot celotna skupina:

1. **improvizacija:** situacija je bila tako nova, v glavnem zaradi ne-avtoritarnega načina, zaradi stimuliranja iniciative otrok nismo mogli predvideti mnogih situacij, v katerih je bilo treba potem prav hitro ukrepati;
2. **razdeljenost:** zelo težko je bilo uskladiti čas in prostor, ki smo ga potrebovali za delo z otroki, s časom, ki bi ga potrebovali vsak zase in kot skupina z lastnimi vprašanji. V glavnem je delo z otroki pobralo ogromno večino časa in energije. Zato nam je stopilo v zavest kot nekaj, kar nas bremeni. Prav zaradi tega je

bilo težko sproti reševati probleme, ki so se pojavljali v skupini (npr. nesoglasja z Mirjano). Zato nekaterih problemov nismo rešili in so se vlekli ves čas kolonije, čeprav smo jih bili sicer navajeni sproti reševati;

3. **faktor zaupanja vzgojitelju:** dostikrat smo imeli občutek (mogoče ne vsi), da nam vodstvo ne zaupa povsem. V največji meri velja to za Mirjano – verjetno je bila temeljna razlika med njo in nami prav ta, da se je ona čutila poklicano za nekaj, medtem ko smo mi poskušali delovati bolj iz situacije same. Nesposobnost prepustiti se situaciji pa je povezana z nezaupanjem do ljudi, ki to situacijo sestavljajo – tako otroci, kot odrasli. Sem spadajo tudi t. i. »pritiski na ritem«, kot je rekel Rajko – naš ritem dela se dostikrat ni skladal s predstavami vodstva o tem, kako hitre reflekse naj bi imel vzgojitelj (lahko bi rekel, da smo navzven marsikdaj delovali lagodno, flegmatično). S tem je povezano tudi nekaj občutkov paranoičnosti. Pogosto smo se spraševali namreč, kako bo na to reagirala Mirjana, kako Bernard ... Mirjana je bila dobršen kos maksimalista – sama je povedala, da je imela določena pričakovanja, in to ponavadi večja, kot so bila potem uresničena. Skoraj gotovo je to povezano tudi z dejstvom, da je ona edina izjavila, da si predstavlja, kaj vse lahko otrok čez dan počne, medtem ko smo mi šli v kolonijo z zelo majhnim številom konkretnih predstav. »Faktor zaupanja vzgojitelju« je verjetno tudi zelo soroden »faktorju zaupanja otroku«;
4. morda še kaj.

Tudi druga plat medalje je dovolj pomembna. Na kratko bi obsegala približno naslednje:

1. izrazito **pripadnost skupini:** občutili smo jo skoraj vsi in je bila zelo močan integrativni dejavnik. Po drugi strani pa se je potem izkazalo, da je bila ves čas precej nedoločena. Nekatere, ki so čutili izrazito pripadnost skupini, so drugi doživljali nekako izven skupine. Verjetno je to povezano s korenito spremenjenim okoljem;
2. **stiki znotraj skupine:** tu ne gre zanemariti niti fizičnih dotikov, ki kažejo na bližino. Sašo je npr. rekel, da mu je bilo všeč, ker smo se veliko dotikali. To res pomeni veliko več, kot se običajno misli. Dotikali smo so tudi z otroki in sploh marsikatera od ugotovitev, ki so tu napisane, velja tudi za vso skupino vzgojiteljev in otrok,

le da je tu pač govora o ožji skupini. Tudi sicer je potekala med člani skupine dokaj izrazita interakcija, ki se kaže npr. v medsebojni pomoči, v ukvarjanju drugega z drugim ipd.;

3. nekoliko (a še zdaleč ne dovolj – to je deloma upravičeno objektivno) **avtorefleksije** (kot je rekel Bernard – večkrat si prišel do vprašanja, kaj sploh doživljam, kaj se tu dogaja); potreba **izraziti se** in od tod »feedback«, ki pa ga je bilo gotovo premalo (verjetno imam avtor tega besedila o tem precej visoko postavljene kriterije);
4. morda še precej.

Vse te točke, vsa ta sistematičnost – to učinkuje izrazito statično. Vendar zajeti dinamiko in notranji razvoj skupine presega moje sposobnosti in gotovo sposobnosti kateregakoli posameznika iz naše skupine, V skupini so se dogajale zelo močne spremembe. Bernard je rekel, da ima vtis, da se je v času kolonije vzdušje v skupini nekoliko razrahljalo. Deloma je to res, deloma ta vtis mogoče vara, saj vsebuje stališče nekoga, ki je v skupino prišel pozneje in jo šele postopoma globlje spoznal. Mirjanine besede o tem, da nismo funkcionirali kot skupina, pa govorijo pravzaprav v glavnem o tem, da je ona ni spoznala, da ni bila njen del in da torej ona ni funkcionirala kot njen del (govorjenje samo v lastnem imenu je ena od temeljnih zahtev, npr. v gestalt terapiji in je zelo koristna zadeva; tudi sam sem jo v tem pisanju, nekoliko po sili razmer, ker pač jaz pišem o skupini – nekoliko mogoče zaradi precenjevanja lastnega mnenja – dostikrat prekršil).

V drugi polovici kolonije smo dobili štiri »pomočnike« – Janija, Saša, Savino in Tajo. Jani, Savina in Taja so bili člani skupine, ki je bila že pred kolonijo. Njihova pomoč nas je zelo razbremenila, po drugi strani pa se je s prihodom novih ljudi, ki niso bili od vsega začetka v isti situaciji kot mi, povečalo število nesoglasij – ponavadi ob praktičnih problemih. Šele od tod se je izkazala morebitna različnost izhodišč, skratka teorije. S to se na Rakitni nismo dosti ukvarjali, ker pač ni bilo časa, vendar se je pozneje pokazala močna potreba po tem. Izkazalo se je, da se o nekaterih vprašanjih mnenja prav občutno razlikujejo.

Vzgojitelji – »nosilci skupin« smo skoraj praviloma zavidali »rezervistom« njihovo vlogo, ki ni vsebovala formalnih omejitev, ki so nas dostikrat zelo obremenjevale. Res je tudi, da so prišli v situaciji, ki je bila že dosti bolj strukturirana, manj zmedena kot na začetku.

Zaradi teh dveh stvari je bilo njihovo delo lažje. Po drugi strani pa so bili dostikrat zaradi svojih manjših izkušenj potisnjeni v manjvreden položaj – češ, vi niste bili ves čas tu, pa ne veste, kako stvari v celoti pravzaprav gredo.

Po koloniji se je izkazalo, da še vedno obstaja potreba po razčiščevanju zadev in odnosov, ki so se vleкли še z Rakitne. Improvizirali smo »encounter«, in to je vidno izboljšalo situacijo, razen z Mirjano, ki je ni bilo zraven.

Če skušam povzeti:

Terapevtska kolonija na Rakitni je bila skupinska izkušnja. Bila je jasno tudi individualna, vendar najbrž ni treba posebej poudariti, da je skupinski del dosti pomembnejši. Ugotovili smo, da naša skupina lahko učinkovito deluje (oz. stopa v interakcijo) samo, če tudi znotraj nje poteka intenzivna interakcija; s tem bržčas nismo odkrili kaj posebno novega. Verjetno je bil eden glavnih vzrokov uspešnosti kolonije na Rakitni prav v tem, da je bila to skupinska izkušnja. Med bistvenimi pomanjkljivostmi pa je – gledano s stališča skupine – prav isto: da izkušnja ni bila dovolj skupinska. Morda je bila v korist interakcije vzgojitelj (tj. posameznik) – skupina nekoliko v ozadju interakcija dveh skupin, namreč skupine vzgojiteljev in skupine otrok. O tem bi kazalo razmisliti za naprej.

EPILOG (ki še traja, ko pišem): trenutno skupina, ki je delala na Rakitni, obstaja samo kot delovna skupina. Družni nas samo skupno delo, ki ga opravljamo. Še naprej namreč delamo z istimi otroki kot na Rakitni – bolj ali manj uspešno. Širša skupina pa se ne more dobiti, dokler ne dobimo na razpolago primerne prostora. Takoj se je pokazalo, da naša skupina ne more obstajati samo kot delovna, ampak mora graditi iz dosti širše, življenjske osnove. Dobimo se praktično ravno toliko in ob tako omejenem spektru dejavnosti, da lahko vzniknejo zelo ostra nesoglasja (ta so vedno obstajala – bolj ali manj eksplicitno). Ni pa možnosti za njihovo razčiščevanje, saj večina izmed njih očitno presega raven teoretične neskladnosti in jih zato s preprostimi diskusijami ni mogoče rešiti. Za kaj več za zdaj ni možnosti. Torej precejšnja mera mrtvila, in to se seveda pozna tudi pri delu z otroki.

Prostor ni edini problem, je pa tisti, s katerega rešitvijo bi ostale probleme šole lahko začeli reševati. Upam, da so v tem prispevku

dovolj opisani. Pišem namreč **iz sedanje** situacije: govorim v glavnem o preteklosti, a iz sedanjosti: v preteklosti iščem zametke pojavov, ki so se zdaj bolj odkrili, in si prizadevam, da ne bi pozabil na tiste, ki jih zdaj ni več, pa so bili. To pisanje je posplošitev, fiksacija (omejitev) nečesa, kar ni fiksno (omejeno), da bi se s te preprostejše, abstraktne osnove lahko spet kaj konkretiziralo. Namen je torej zelo konkreten.

Sedanja situacija skupine mi hkrati omogoča tudi drugo perspektivo, namreč gledanje na situacijo bolj od zunaj. Še vedno ne od zunaj, še vedno ne objektivno, še vedno obstaja pripadnost – zato to pisanje tudi še ni dovolj objektivno. Tudi to – tako vsaj mislim – dela to, kar pišem, problemsko. To pa bi bil prej namen kot pa morda zaneseni optimizem.